

УДК (378:808):364-322(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-2-22>

Світлана РЕВУЦЬКА,
orcid.org/0000-0002-8969-1295
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології та соціально-правових дисциплін
Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
(Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна) revutsk@ukr.net

РИТОРИКО-МОВЛЕННЄВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У кризові моменти суспільства зростає активність волонтерських рухів в усьому світі. Діяльність таких організацій і платформ (чи окремих осіб) спрямована на забезпечення нагальних потреб громадян, що опинилися у скрутній ситуації. Добровільна допомога нужденним є безоплатною і охоплює величезне коло напрямів, де може бути застосована така робота: під час гуманітарних, екологічних катастроф, стихійних лих, соціально-політичних конфліктів тощо. У роботі увагу зосереджено на особі волонтера, зокрема на його компетентностях. Метою дослідження є окреслення власне риторико-мовленнєвих компетентностей, які потрібні волонтеру під час виконання своїх обов'язків.

Шляхом аналізу даних опитувань останніх десяти років, з'ясовано, що волонтерський рух в Україні має імпульсивний характер, а суспільно-політичні зміни визначають і готовність населення до волонтерства, і форми роботи волонтерів. Українське суспільство прийшло до чіткого розуміння, що волонтерська діяльність має вагомий вплив на протікання тих чи інших процесів у державі, про що свідчить і сам факт зростання кількості волонтерів і відсоток тих, хто бажає долучитися до цієї діяльності. Громадяни готові брати фінансову участь у волонтерській справі, однак безоплатно працювати на благо інших немає ані бажання, ані часу (35,3%). Однак, сукупність певних компонентів і компетентностей: довіра населення плюс авторитетність волонтера помножена на доступну, переконливу лексику стає запорукою ефективності волонтерської діяльності

Ефективність роботи добровільних помічників дійсно залежить від цілого комплексу риторико-мовленнєвих знань, умінь і навичок, які почасти межують із психологічними, однак не без участі мовних. З'ясовано, що українці охочіше надають фінансову підтримку волонтерським організаціям, які мають досвід і володіють риторико-мовленнєвими компетентностями. Волонтерське слово є могутньою зброєю в арсеналі волонтера і українці, не володіючи ораторською майстерністю, воліють уникати безпосереднього контакту із тими, хто потребує допомоги. Найактивнішими учасниками волонтерського руху, які готові виконувати безоплатну роботу є молоді.

Ключові слова: волонтер, мовні навички, волонтерська діяльність, риторичні навички, риторико-мовленнєві компетентності.

Svitlana REVUTSKA,
orcid.org/0000-0002-8969-1295
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Philology, Ukrainian Studies
and Social and Law Disciplines
Donetsk National University of Economics and Trade named after Mikhailo Tugan-Baranovsky
(Kriviy Rig, Ukraine) revutsk@ukr.net

RHETORICAL AND SPEECH COMPETENCE IN VOLUNTEER ACTIVITY

In times of crisis, the activity of volunteer movements around the world is growing. The activities of such organizations and platforms (or individuals) are aimed at ensuring the urgent needs of citizens who find themselves in a difficult situation. Voluntary assistance to the needy is free of charge and covers a huge range of areas where such work can be applied: during humanitarian, environmental disasters, natural disasters, socio-political conflicts, etc. The article focuses on the personality of the volunteer, in particular on his / her competencies. The objective of the research is to outline the actual rhetorical and speech competencies that a volunteer needs in the performance of his / her duties.

By analyzing the data of surveys of the last ten years, it was found that the volunteer movement in Ukraine is impulsive, and socio-political changes determine the willingness of the population to volunteer, and forms of volunteer work. Ukrainian society has come to a clear understanding that volunteering has a significant power and ability to influence certain processes in the country, as evidenced by the fact that the number of volunteers and the percentage of those who want to join this activity. Citizens are ready to participate financially in volunteer work, but there is neither the desire nor the time to work for the benefit of others free of charge (35.3%). However, the set of certain components and competencies: the trust of the population plus the authority of the volunteer multiplied by accessible, convincing vocabulary becomes the key to the effectiveness of volunteering.

The effectiveness of volunteer helpers really depends on a whole set of rhetorical and speech knowledge, skills and abilities, which partly border on psychological, but not without the participation of language. It was found that Ukrainians are more willing to provide financial support to volunteer organizations that have experience and rhetorical skills. The volunteer word is a powerful weapon in the volunteer's arsenal and Ukrainians, not possessing public speaking skills, prefer to avoid direct contact with those who need help. The most active members of the volunteer movement who are ready to do free work are young people.

Key words: *volunteer, language skills, volunteering, rhetorical skills, rhetorical and speech competencies.*

Постановка проблеми. Кризова суспільно-політична, економічна ситуація в Україні, спричинена повномасштабним вторгненням росіян, зумовила зміни не лише в українському суспільстві, а й в усьому світі. Найшвидше зреагували на потреби українців волонтерські організації й окремі громадяни в різних куточках світу. Волонтери працюють у різних напрямках: правова допомога, фінансова, забезпечення продуктами і засобами гігієни, предметами першої необхідності, психологічна і соціальна допомога, налагодження логістики тощо. Такий широкий спектр напрямів діяльності уможливило залучення максимальної кількості громадян різного віку, соціального рівня і професій у багатьох країнах світу. Саме тому, на сучасному етапі є потреба у додатковому вивченні особи волонтера і того набору компетентностей, якими він повинен володіти.

Аналіз досліджень. Перш за все звернімо увагу на те, що волонтерська діяльність є предметом вивчення науковців різних галузей. Окремі роботи присвячено вивченню цього явища з психолого-педагогічної точки зору, зокрема його сутності, структури, ознак, мотивації, принципів і напрямів роботи тощо (В. Скиданович, Т. Алексеєнко, Л. Романова, З. Бондаренко, О. Безпалько, А. Капська та інші).

На особливу увагу заслуговує комплексна робота авторів за загальною редакцією Г. Скитьової «Школа волонтерів: Навчальний посібник». Колективом авторів було узагальнено цілу низку питань, що уже вивчалася науковцями, а також представлено комунікаційні компетентності волонтера. Сутність, структура й особливості риторико-мовленнєвих компетентностей фахівців різних спеціальностей широко представлені у філологічних і педагогічних працях.

Так, С. Сайдалалова сутність риторико-мовленнєвих компетентностей розуміє як «здатність творити, вимовляти оригінальний текст певного жанру мовлення, показати співпереживання відповідно до потреб адресата, мети виступу та ситуації публічного мовлення» (Saidjalalova, 2020: 4). Названі компетентності досить вдало описують комунікативний функціонал волонтерів. У Л. Мамчур бачимо дещо розширені складники мовно-рито-

ричної компетентності, що не оминають і власне лінгвістичний рівень: «лексико-граматична грамотність і багатство словникового складу; виразність стилістики та правильність вибору стилю й тону мовлення, уміння спілкуватися, управляти своїм мисленням і мовленням; володіння технікою висловлювання (постановка голосу, техніка дихання, тембр, наявність відповідних динамічних відтінків)» (Мамчур, 2013: 184).

Відомо, що риторика як наука ґрунтується на двох традиціях – Квінтіліана і Аристотеля – говорити красиво, вишукано і переконливо. І цьому треба вчитися поступово, опановуючи і вдосконалюючи на практиці кожну навичку. С. Шестакова риторичні компетентності якраз і тлумачить як ефективну послідовну дію з дотриманням законів риторики, а тому до складники визначає такі: здатність без викривлень сприймати і передавати інформацію; здатність до логічного мислення, аргументованого і зрозумілого викладу думок; здатність вести полеміку й дискусію; здатність вільно комунікувати українською мовою у професійній діяльності; здатність публічно представляти результати досліджень (Шестакова, 2020: 3). Цікаво, що авторка дослідження підкреслює саме комунікацію українською мовою у професійній діяльності. Волонтерів, які не перший рік працюють у цій сфері також можна з упевненістю назвати професіоналами.

Мета: окреслити риторико-мовленнєві компетентності у волонтерській діяльності.

Виклад основного матеріалу. Наразі в Україні спостерігається масштабний і потужний рух волонтерської діяльності, який було започатковано ще до здобуття Україною своєї незалежності. Визначальними подіями, що активізували цей рух стали суспільно-політичні зміни в країні і зумовлена ними трансформація суспільної свідомості. Аналіз даних опитувань, що проводилися в Україні Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Центром Разумкова та іншими упродовж останніх десяти років дасть можливість простежити процес трансформації українського суспільства, визначити рівень готовності населення до благодійності й окреслити основні риторико-мовленнєві компетентності.

Волонтером вважається людина, яка виявила бажання зробити щось на благо суспільства. Сфера діяльності волонтерів надзвичайно широка і кожен, хто долучається до цього руху обирає ту, яка дозволить реалізувати себе як громадянина, виявити свій потенціал, засвідчити свою соціальну позицію тощо. При цьому, волонтерська робота не завжди пов'язана із професійною діяльністю волонтера в повсякденному житті, адже мотиви долучення до руху різні. Одним із основних завдань волонтерів є ефективне вирішення тих проблем і потреб, на розв'язання яких не спроможна держава. Україна не займає лідерських позицій серед найбільш розвинених країн світу, що здатні забезпечити потреби своїх громадян повною мірою (а особливо сьогодні), розвиток волонтерського руху має імпульсивний характер. Він зумовлений, у першу чергу, трансформаціями українського суспільства, що є наслідками змін у геополітиці, економіці, політиці тощо. Український волонтерський рух можна розцінювати і як рівень сформованості національної свідомості, з урахуванням того, які маємо показники опитувань.

Упродовж десяти років в Україні спостерігається тенденція зростання числа тих, хто бере участь у волонтерській діяльності на 15,8%.

Так, перший стрибок на 2,8% спостерігається після початку воєнного конфлікту з Росією й анексії АРК. Локалізація волонтерської допомоги зумовлювалася гострими потребами, з якими країна не стикалася досі: рятувати життя людей з окупованих територій, постачати гуманітарну допомогу, надавати допомогу і підтримку бійцям української армії та вимушеним переселенцям із зони конфлікту тощо. Мобілізація ресурсів громадянського суспільства в Україні була реалізована саме через волонтерство у зв'язку із зовнішньою загрозою втрати територіальної цілісності української держави. Ще на один відсоток збільшилася кількість волонтерів у 2016 році, але у же на четвертому році конфлікту помічаємо спад на 0,8 %.

Цікаво, що для українців залучення до волонтерської діяльності здебільшого пов'язане із фінансовою допомогою: надавали благодійну пожертву до благодійної скриньки – 51,1% або відраховували якийсь відсоток своєї заробітної

платні – 20,4% (показники опитування 2016 року). Займалися волонтерською роботою лише 11,2%.

Після 24.02.2022р відбувся ще один стрибок у розвитку волонтерського руху в Україні. У березні 2022 року дослідницькою компанією Gradus Research методом самозаповнення анкети в мобільному додатку було проведено опитування, яке продемонструвало, що більше чверті українців (26%) долучилися до волонтерської діяльності. Показово, що серед 57% тих, хто не брав участі у волонтерській діяльності, 40% виявили бажання долучитися. Знов таки фінансова допомога є пріоритетною формою для українців і в 2022 році – 51%.

Отже, українське суспільство прийшло до чіткого розуміння, що волонтерська діяльність має вагомий вплив на протікання тих чи інших процесів у державі, про що свідчить і сам факт зростання кількості волонтерів і відсоток тих, хто бажає долучитися до цієї діяльності. Громадяни готові брати фінансову участь у волонтерській справі, однак безоплатно працювати на благо інших немає ані бажання, ані часу (35,3%).

Високий рівень готовності і майже удвічі менший відсоток учасників волонтерського руху спонукають до роздумів над причинами такого явища і тим, що є стримуючим фактором у цьому процесі. Уже визначені форми волонтерської роботи, зокрема обслуговування, боротьба за зміни й захист громадянських прав, суспільно корисна робота волонтерів, пов'язана з функціонуванням державних установ, самопомога збір фінансових засобів та пожертвувань (Бондаренко, Лазаренко, 2009:29) на жаль не є вичерпними в умовах війни. Одним із пріоритетних завдань волонтера сьогодні є комунікація на різних рівнях. Спілкування вербальне і не вербальне вимагає володіння неабиякими навичками красномовства, вмінням володіти власними емоціями і почуттями, мімікою і жестикуляцією тощо. Такими компетентностями володіють далеко не всі громадяни, що беруть чи готові брати участь у волонтерських роботах.

Дійсно, ефективна робота волонтера не обходиться без виконання тих чи інших комунікативних завдань. Різні види комунікацій вимагають різного роду риторико-мовленнєвих навичок і компетент-

Таблиця 1

Результати залученості населення до волонтерської діяльності

Чи брали ви участь у волонтерській діяльності упродовж року?	2012	2015	2016	2017	2022
так	10,2	13,0	14,0	12,3	26
ні	87,9	86,8	85,9	87,4	57
не відповіли	1,9	0,2	0,1	0,3	17

Складено на основі джерел (Благодійність, 2016), (Публічна дискусія, 2018), (Динаміка довіри, 2022)

ностей від волонтера. Так, для реалізації такого виду комунікації як інформування і передача інформації, потрібен цілий комплекс навичок і вмінь, адже він передбачає «читання лекцій, виступи, бесіди, проведення нарад і зборів» тощо. Надання інформації передбачає усну і письмову форму реалізації, кожна з яких має свої особливості.

Створення цілісного тексту лекції чи доповіді не просте завдання для пересічної людини, яка не володіє мистецтвом слова і не має базової підготовки з риторики. Слова в інформаційному тексті волонтера мають особливе значення, адже він має на меті донести інформацію доступним способом для широкого кола людей, які потребують допомоги, з урахуванням їх психологічних станів. Тож, добровільний помічник мусить говорити так, щоб його почули і правильно зрозуміли ту інформацію, яку він доносить. У цьому випадку мова не про лінгвістичний рівень, правильне й досконале володіння мовою, а про використання саме риторичних прийомів у побудові тексту доповіді, лекції, виступу тощо.

Якщо це усна форма інформування, то тут долучаються ще й навички ведення діалогу, дискусії. Емоційний стан слухача, у першу чергу особи, що потребує допомоги (особливо зараз під час воєнних дій), далекий від стабільного, і тому засвоєння інформації відбувається почасти в уповільненому ритмі, відповідно доповідач має бути готовим до несподіваних питань, перепитувань, і навіть невмотивованої агресії чи вияву інших емоцій і почуттів. Усна форма вимагає від доповідача використовувати необхідний арсенал пауз, різне інтонавання, акцентування аби викликати максимальну прихильність до себе, а далі й змісту своєї промови. Волонтер під час комунікації виконує роль і ритора, і помічника, і психолога одночасно.

Для сучасного волонтера в Україні важливою є експресивна комунікація, яка виражається в силі прояву почуттів, переживань, адже часто доводиться працювати з людьми, які зазнали психологічних травм різного роду. Уміння співчувати, слухати, вчасно сказати влучне слово підтримки, переконати звернутися за допомогою до психологів, продемонструвати навички опанування власними емоціями і станами тощо – становлять складний комплекс риторико-мовленнєвої компетенції волонтера.

Рівень міжнародної комунікації волонтерів напряму залежить від їх мовної підготовки. Зокрема, вільне володіння кількома мовами прискорює процес комунікації і впливає на ефективність роботи. При цьому, не суттєво, який рівень в ієрархії волонтерської організації займає особа,

знання іноземних мов на кожному з них виконує свої функції. З проблемою у, як мінімум, двомовних волонтерах зіткнулися благодійні організації у лютому 2022 року, коли більше ніж 4 мільйони українців вимушено виїхали в інші країни, тікаючи від війни. Частина українців-біженців долучалася до волонтерських центрів, організацій, заходів тощо, але у вимогах було зазначено володіння кількома мовами, тому приєднатися мали можливість не всі бажані. Після пандемії COVID-19 багато волонтерських організацій перейшли на дистанційну форму роботи, відповідно зросла потреба у волонтерах, зі знанням і володінням усної і писемної форми іноземної мови.

Безперечно, усі ці компетентності об'єднує мета мовленнєвої діяльності волонтера – переконати. В умінні говорити переконливо, виражено, спокійно важливими є різні мовні і риторичні навички одночасно. Досягнення цієї мети є надскладним процесом. Волонтерська діяльність у цьому плані є двосторонньою: з одного боку, проінформувати тих, хто потребує допомоги волонтерів. Донести цінність своєї роботи, переконати людину, що це безпечно, створити атмосферу довіри до роботи, яка виконується. З іншого боку, це постійна комунікація з тими, хто в змозі надавати таку допомогу, фінансову підтримку тощо. Ефективність роботи залежить від мовно-риторичних умінь: зацікавити майбутнього мецената в представленій проблемі, потім підібрати аргументацію, вибудувати її в логічній послідовності, і врешті спонукати долучитися до благодійної справи. Дотримання закону моделювання аудиторії сприяє правильному мовно-стилістичному оформленню промови чи виступу, веденню бесіди, перемовин тощо. З огляду на те, що в останні роки в Україні рівень довіри до інституту волонтерства суттєво зріс (2015 рік – 44% більше), а в 2021 році – 68%, то можна твердити, що цей показник певним чином свідчить і про зростання риторико-мовленнєвої компетенції волонтерів. Довіра населення плюс авторитетність волонтера помножена на доступну, переконливу лексику є запорукою ефективності волонтерської діяльності.

У червні 2022 року промова організатора і керівника фонду С. Притули стала найефективнішою в історії українського волонтерства. Зупинимось на деяких диспозиційних та лексичних аспектах промови, взятої із YouTube. Нагальність потреби була сконцентрована волонтером в одній фразі: «Любі друзі! Цей день настав», а слідом за нею оголошення цілі і упевненість у результаті: «Ми купуємо bayraktar». У зверненні чітко прослідковується неабияка мовна підготовка С. При-

тули, який упевнено слідує закону моделювання аудиторії. Використаний займенник «ми» сприяв переконанню у залученості до спільної «шляхетної справи». Важливою є і заява про вирішення питань підписання договору щодо купівлі зброї, що означає зменшення відповідальності того, хто долучиться. Прикметник на позначення величини суми «гігантська» знижується дієсловами «навалимося», «закриємо», посилює це й рухом тіла – відхилення назад і при слові «навалимося», подається вперед, натискає на стіл і схрещує руки (знак єдності). Зокрема дієслово «навалимося» має значення швидкості, несамовитості, тиску всією вагою, який посилює займенником «ми». Вживання сленгового «задонатити» набуває значення посильної, і в той же час надважливої суми, з якою кожен українець може долучитися. Оголошення суми «донату» фонду після заклику є доречним, як доказ початку і реальності вирішення питання. У промові Сергій іде від загального до конкретного з «гігантської» суми, без чітких цифр, через «донат» до конкретної цифри у 13 млн. Мета збору займає у виступі не традиційне місце – виголошена у кінці, що також є не випадковим, як і назва проекту «Народний байрактар» – надихаюча спільність, упевненість у здійсненні задуманого. Прокоментована промова є яскравим прикладом риторико-мовленнєвої компетентності досвідченого волонтера.

В Україні до благодійної роботи найчастіше долучається молодь. Така робота дає їй можливість покращити свої комунікативні навички, застосувати набуті риторичні вміння, практикувати іноземну мову з носіями мови тощо. За даними досліджень ООН відомо, що більша частина українських волонтерів має вищу освіту,

їх середній вік становить 30-40 років. Однак, за даними фонду Разумкова від 2018 року, до безоплатної роботи готова молодь від 18-29 років 17,8%, в інших вікових категоріях відсоток значно нижчий: 30-39 років – 12,1%; 50-59 років – 11,6%. У той же час грошову чи матеріальну допомогу більш спроможні надавати 40-49-річні – 44,0%, аніж молодь – 42,8%. І це цілком логічно, ймовірно, молодь здобула базові риторико-мовленнєві навички під час отримання вищої освіти, де риторика наразі займає не останнє місце і готова їх застосовувати, старше ж покоління потребує попереднього навчання.

Висновки. Розвинена волонтерська сфера в країні є надійною опорою для держави, адже благодійна діяльність формує цілком свідому самодостатню особистість, яка здатна керувати своїм життям і надавати підтримку іншим. Волонтерський рух в Україні має імпульсивний характер. Суспільно-політичні зміни суттєво впливають на готовність населення до благодійності. Характер цих зрушень визначає і форми роботи волонтерів, і їх компетентності. Ефективність роботи добровільних помічників залежить від цілого комплексу риторико-мовленнєвих знань, умінь і навичок, які почасти межують із психологічними, однак не без участі мовних. З'ясовано, що українці охочіше надають фінансову підтримку волонтерським організаціям, які мають досвід і володіють риторико-мовленнєвими компетентностями. Волонтерське слово є могутньою зброєю в арсеналі волонтера і українці, не володіючи ораторської майстерністю, воліють уникати безпосереднього контакту із тими, хто потребує допомоги. Найактивнішими учасниками волонтерського руху, які готові виконувати безоплатну роботу є молодь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благодійність і волонтерство – 2016: результати соціологічного дослідження. URL: <https://dif.org.ua/article/blagodiynist-i-volonterstvo-2016-rezultati-sotsiologichnogo-doslidzhennya>
2. Бондаренко З.П., Лазаренко В.І. Аналіз досвіду організації волонтерської роботи у вищих навчальних закладах: зарубіжна практика. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі* : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя. 2009. Вип. 1. 27–34с.
3. Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики (аналітична доповідь). Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. 36 с.
4. Горілий А. Г. Волонтерство у соціальній роботі. Історія соціальної роботи : навч. посіб. Тернопіль : Астон, 2004. С. 155–158.
5. Динаміка довіри соціальним інституціям протягом 2020-2021 років: результати телефонного опитування. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1093&page=1>
6. Інформаційна довідка щодо волонтерства та благодійництва URL: <https://www.msp.gov.ua/news/12101.html?PrintVersion>
7. Кому більше довіряють українці: владі, громадськості, ЗМІ..? <https://dif.org.ua/article/komu-bilshe-doviryayut-ukraintsi-vladi-gromadskosti-zmi>
8. Мамчур Л. Формування мовно-риторичної компетентності майбутнього вчителя-словесника. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8(2). С. 182–186. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_8\(2\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_8(2)_29).
9. Настрої українців та дії під час повномасштабної війни Росії з Україною URL: https://gradus.app/documents/207/CitizensInWar_GradusKSE_31032022_ua_oHf97oA.pdf

10. Петровська І. Волонтерство як додатковий ресурс професійного становлення майбутніх психологів. Матеріали Міжнародної конференції «Управління в освіті», Львів, 2015. С.106–107.
11. Публічна дискусія. Громадянське суспільство в 2018-му: нові виклики, нові завдання. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/13963398165a9eef1b022177.77359526.pdf>
12. Скиданович В. Психологічна структура волонтерської діяльності студентів. *Збірник наукових праць: психологія*. 2018. Вип. 22. С. 62–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpfsp_2018_22_10.
13. Шестакова С.О. Щодо важливості формування риторичної компетентності юриста. URL: <http://repo.snau.edu.ua:8080/xmlui/handle/123456789/7716>
14. Saidjalalova S. Teacher'S Rhetorical Competence: Problems and Practice of Formation. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, Volume 24. Issue 8, 2020. 9 p. URL: https://easychair.org/publications/preprint_download/gR7r

REFERENCES

1. Blahodiinist i volonterstvo – 2016: rezultaty sotsiologichnoho doslidzhennia [Charity and volunteering – 2016: results of a sociological study.] URL: <https://dif.org.ua/article/blagodiynist-i-volonterstvo-2016-rezultati-sotsiologichnogodoslidzhennya> (last accessed 26.06.2022). [in Ukrainian].
2. Bondarenko Z.P., Lazarenko V.I. Analiz dosvidu orhanizatsii volonterskoi roboty u vyshchikh navchalnykh zakladakh: zarubizhna praktyka [Analysis of the experience of organizing volunteer work in higher educational institutions: foreign practice]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli : zb. nauk. pr. / redkol.: T.I. Sushchenko (holov. red.) ta in. Zaporizhzhia*. 2009. Vyp. 1. 27-34pp. [in Ukrainian].
3. Horielov D. M., Korniievskiy O. A. Volonterskyi rukh: svitovy dosvid ta ukraïnski hromadianski praktyky (analitichna dopovid) [Volunteer movement: world experience and Ukrainian civic practices (analytical report)]. Kyiv : Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, 2015. 36 s. [in Ukrainian].
4. Horilyi A. H. Volonterstvo u sotsialnii roboti. Istoriiia sotsialnoi roboty : navch. Posib [Volunteering in social work. History of social work: textbook.]. Ternopil : Aston, 2004. pp. 155–158. [in Ukrainian].
5. Dynamika dovery sotsialnym instytutsiiam protiahom 2020-2021 rokiv: rezultaty telefonnoho opytuvannia [Dynamics of trust in social institutions during 2020-2021: the results of a telephone survey.]. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1093&page=1> (last accessed 26.06.2022). [in Ukrainian].
6. Informatsiina dovidka shchodo volonterstva ta blahodiinytstva [Information on volunteering and charity] URL: <https://www.msp.gov.ua/news/12101.html?PrintVersion> (last accessed 26.06.2022). [in Ukrainian].
7. Komu bilshe doviraiut ukrainsi: vladi, hromadskosti, ZML.? [Who do Ukrainians trust more: the government, the public, the media ...?] <https://dif.org.ua/article/komu-bilshe-doviryayut-ukrainsi-vladi-gromadskosti-zmi> (last accessed 26.06.2022). [in Ukrainian].
8. Mamchur L. Formuvannia movno-rytorychnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia-slovesnyka [ormation of linguistic and rhetorical competence of the future teacher-vocabulary.]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*. 2013. # 8(2). S. 182-186. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_8\(2\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_8(2)_29). (last accessed 26.06.2022). [in Ukrainian].
9. Nastroi ukrainsiv ta dii pid chas povnomasshtabnoi viiny Rosii z Ukrainoiu [Attitudes of Ukrainians and actions during the full-scale war between Russia and Ukraine] URL: https://gradus.app/documents/207/CitizensInWar_GradusKSE_31032022_ua_oHf97oA.pdf (last accessed 26.06.2022). [in Ukrainian].
10. Petrovska, I. Volonterstvo yak dodatkovyi resurs profesiinoho stanovlennia maibutnih psykholohiv [Volunteering as an additional resource for the professional development of future psychologists]. *Materialy Mizhnarodnoi konferentsii «Upravlinnia v osviti»*, Lviv, 2015. S.106–107.
11. Publichna dyskusiia. Hromadianske suspilstvo v 2018-му: novi vyklyky, novi zavdannia [Public discussion. Civil society in 2018: new challenges, new challenges]. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/13963398165a9eef1b022177.77359526.pdf> (last accessed 26.06.2022). [in Ukrainian].
12. Skydanovych V. Psykholohichna struktura volonterskoi diialnosti studentiv [Psychological structure of students' volunteer activity.]. *Zbirnyk naukovykh prats: psykholohiia*. 2018. Vyp. 22. S. 62-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpfsp_2018_22_10. (last accessed 26.06.2022). [in Ukrainian].
13. Shestakova S.O. Shchodo vazhlyvosti formuvannia rytorychnoi kompetentnosti yurysta [Regarding the importance of forming the rhetorical competence of a lawyer]. URL: <http://repo.snau.edu.ua:8080/xmlui/handle/123456789/7716> (last accessed 26.06.2022). [in Ukrainian].
14. Saidjalalova S. Teacher'S Rhetorical Competence: Problems and Practice of Formation. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, Volume 24. Issue 8, 2020. 9 p. URL: https://easychair.org/publications/preprint_download/gR7r